

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2009 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող Հրաչիկ Սիմոնյանի «Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909 թ. ապրիլ)» մենագրությունը, որը նվիրված է 1909 թ. ապրիլին Կիլիկիայում տեղի ունեցած հայերի աննկարագրելի սպանդին: Աշխատությունը շարադրվել է ժամանակի հայ պարբերական մամուլի, Հայաստանի ազգային արխիվի, Չարենցի անվան գրականության ու արվեստի թանգարանի և Մատենադարանի արխիվների տարբեր ֆոնդերի, ականատեսների հուշագրությունների և բազմաթիվ աշխատությունների հիման վրա: Գիրքն ունի արտակարգ հարուստ և արժեքավոր, արդիական հնչեղություն ունեցող նշանակություն:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գլխավոր գիտաշխատող Հրաչիկ Սիմոնյանի «Ազատագրական պայքարի ուղիներում» աշխատության III գիրքը, որում հանգամանորեն լուսաբանված են 1907-թ. հուլիս-1908թ. ապրիլ ընկած ժամանակահատվածում հայկական կյանքում տեղի ունեցած իրադարձությունները:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.դ. Վարուժան Պողոսյանի «1909 թ. հայկական կոտորածները Կիլիկիայում ֆրանսիական պատմագրության գնահատմամբ» մենագրությունը, որը նվիրված է Հայոց ցեղասպանության պատմագրության մեջ չուսումնասիրված թեմայի՝ ֆրանսիական պատմագրության կողմից 1909 թ. կիլիկիահայության կոտորածների ուսումնասիրության քննական վերլուծությանը: Առաջին անգամ հեղինակը մանրամասնորեն վերլուծում է 1909-1918 թթ. Ֆրանսիայում լույս տեսած սկզբնաղբյուրների հրատարակությունները և պատմագիտական ուսումնասիրությունները, արժևորում ֆրանսիացի հեղինակների ներդրումը 1909 թ. հայկական կոտորածների ուսումնասիրության ասպարեզում, բացահայտում և մեկնաբանում նրանց մոտեցումների սահմանափակությունները:

Հրատարակվել է պ. գ. դ. Կլիմենտ Հարությունյանի «Լեռնային Ղարաբաղի և Հյուսիսային Արցախի հայ ռազմիկների մասնակցությունը Խորհրդային միության Հայրենական մեծ պատերազմին (1941-1945)» /ռուսերեն/ մենագրությունը, որում արխիվային փաստաթղթերի, գրականության և պարբերական մամուլի հիման վրա, առաջին անգամ ռուսերեն լեզվով լուսաբանվում է Լեռնային Ղարաբաղի և Հյուսիսային Արցախի հայ ռազմիկների մասնակցությունը Խորհրդային միության Հայրենական մեծ պատերազմի վճռական մարտերին: Հեղինակը տալիս է արցախցի Խորհրդային միության հերոսների, Փառքի շքանշանի երեք աստիճանի լրիվ ասպետների, մարշալների, ծովակալների և գեներալների ճշտված ցուցակները, համառոտ ներկայացված է նաև թիկունքի աշխատավորների հերոսական սխրագործությունները: Հեղինակը ՀՀ նախագահի հրամանագրով արժանացել է Մովսես Խորենացու մեդալի:

Հրատարակվել է պ.գ.թ. Սուրեն Ավետիսյանի «Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույց կոմիտեի (Ամերկոմ) գործունեությունը Հայաստանում 1918-1930թթ.» մենագրությունը, որում արխիվային նորահայտ բազմաթիվ փաստաթղթերի և վավերագրերի, թեմային առնչվող պատմագիտական գրականության հիման վրա ուսումնասիրվել և լուսաբանվել է Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույց կոմիտեի իրականացրած մարդասիրական և որբախնամ գործունեությունը: Աշխատության մեջ ներկայացված է այն փաստերը, որ այդ դժվարին ու ծանր տարիներին ցուցաբերվել է Հայաստանի և հայ ժողովրդի նկատմամբ:

Հրատարակվել է ԱՊՀ երկների միջազգային IV ամառային դպրոցի նյութերը՝ «**История повседневности в изучении истории стран СНГ**», որում զետեղված է 15 հոդված:

Հրատարակվել է «Հետազոտություններ հայոց ցեղասպանության թեմայով» /Tanulmányok az örmény népiritás témaköréből, Budapest, 2009 /նաև անգլերեն և հունգարերեն/ գիտական հոդվածների ժողովածուն, որում ընդգրկված է 10 հոդված:

Հաշվետու տարում ինստիտուտի գիտաշխատողները ավարտում են աշխատանքները «Հայոց պատմության» ակադեմիական նոր բազմահատորյակի խմբագրման ուղղությամբ: Աշխատանքներ են տարվում նաև «Հայոց պատմության» ակադեմիական ռուսերեն լեզվով երկհատորյակի պատրաստման ուղղությամբ:

2. 2009 թ. ինստիտուտի ձեռքբերած նշանակալի արդյունքներն են պետբյուջեից ֆինանսավորվող բազային 3 թեմաների գծով կատարած զգալի աշխատանքները, հրատարակած մենագրություններն ու ժողովածուները, տասնյակ գիտական հոդվածները և հրապարակումները:

«Հայոց աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Աշոտ Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պ.գ.թ. Սուրեն Սարգսյանի «Հայ Սահմանադրական ռամկավար կուսակցություն (1908-1921 թթ.)» մենագրությունը, որը նվիրված է Հայ Սահմանադրական ռամկավար կուսակցության պատմությանը: Արխիվային փաստաթղթերի և պարբերական մամուլի նյութերի, որոնց մեծ մասն առաջին անգամ են դրվում գիտական շրջանառության մեջ, ինչպես նաև հուշագրական ու գիտական գրականության հիման վրա աշխատությունում շարադրված է ՀՍՌ կուսակցության ձևավորման գործընթացը, բացահայտված են նրա սոցիալական արմատները, ներկայացված են նշանավոր գործիչները: Միևնույն ժամանակ, ցույց է տրված ՀՍՌԿ-ի տեղն ու դերը հայ ժողովրդի ազգային ազատագրական պայքարում:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Բրատիշչեի Վասիլիի «Բացատրություն անցիցն անցելոց ի մեջ Շահ Նադիրայ եւ աւագ որդոյ նորին Ռ-գա-Ղուլի Միրզին տրտմալի պատահմանց (աշխատասիրությամբ Արտակ Մաղալյանի)» գիրքը, որում ներկայացված է XVIII

դարի ռուս պատմագիր Վասիլի Բրատիշչևի «Բացատրութիւն անցիցն անցելոց ի մէջ Շահ Նադիրայ եւ աւագ որդոյ նորին Ռ-գա-Ղուլի Սիրզին տրտմալի պատահմանց» աշխատության հայերեն թարգմանությունը, որը հրատարակվում է ըստ Մատենադարանի N 9648 ձեռագրի: Վ. Բրատիշչևի աշխատությունը ուշագրավ աղբյուր է Նադիր շահի կյանքի և գործունեության հետ կապված մի շարք հարցերի լուսաբանման համար:

Նույն թեմայի շրջանակներում լույս է տեսել Մարիամ Հովսեփյանի «Կ.Պոլսի ՀՅԳ պարբերական մամուլը (1909-1924թթ.)» գիրքը, որում ներկայացված են ՀՅԳ Կ. Պոլսի պարբերական մամուլի օրգանները, տրված է 20-րդ դարի սկզբի արևմտահայ իրականության առավել հանգուցային խնդիրների վերլուծությունը՝ ելնելով ՀՅԳ Կ.Պոլսի պարբերական մամուլում դրանց նկատմամբ դրսևորված դիրքորոշումից:

«Հայ ազգային-ազատագրական շարժումների և հասարակական-քաղաքական մտքի պատմություն» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Աշոտ Մելքոնյան) շրջանակներում լույս է տեսել «Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակը և պատմության դասերը» ժողովածուն, որում ընդգրկված են 2008 թ. դեկտեմբերի 8-ին ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում տեղի ունեցած հանրապետական գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակին: Գրանցում փաստաթղթային լայն հենքի վրա լուսաբանված են Հայկական հարցի միջազգայնացման հետագա զարգացումների որոշ հիմնախնդիրներ:

Հրատարակվել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի «Հայոց պատմության հարցեր» խորագրով գիտական հոդվածների ժողովածուի 10-րդ հատորը, որում զետեղված աշխատություններն աղբյուրագիտական լայն հենքի վրա լույս են սփռում Հայոց հին, միջնադարյան, նոր և նորագույն պատմության մի շարք հիմնահարցերի վրա: Հոդվածները զեկուցվել են ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների 30-րդ հոբելյանական նստաշրջանում:

Հրատարակվել է պ.գ.թ. Արմեն Ասրյանի «Արամ Մանուկյան. կյանքը և գործունեությունը» աշխատությունը, որում արխիվային վավերագրերի, ժամանակի մամուլի և այլ սկզբնաղբյուրների, հուշագրական և պատմագիտական տարաբնույթ գրականության հիման վրա գիտականորեն ներկայացվում է հայոց պատմության նշանավոր դեմքերից մեկի՝ 20-րդ դարասկզբի խոշորագույն ազգային-քաղաքական ու պետական գործիչ, Հայաստանի առաջին հանրապետության հիմնադիր Արամ Մանուկյանի (1879-1919 թթ.) կյանքը և գործունեությունը:

3. 2009 թ. ինստիտուտի ձեռքբերած նշանակալի արդյունքներն են պետբյուջեից ֆինանսավորվող թեմատիկ 7 թեմաների գծով կատարած զգալի աշխատանքները, հրատարակած մենագրություններն ու ժողովածուները, տասնյակ գիտական հոդվածները և հրապարակումները:

«Հայ զինվորականությունը 1914-2007 թթ.» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Կ. Հարությունյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, թեմատիկ խմբի ղեկավար, պատմական գիտությունների դոկտոր Կլիմենտ Հարությունյանի «Զրահատանկային զորքերի գլխավոր մարշալ Հ. Ք. Բաբաջանյան» /ռուսերեն/ աշխատությունը, որում արխիվային նորահայտ փաստական նյութերի, համապատասխան գրականության և մամուլի հիման վրա համառոտ լուսաբանվում են զրահատանկային զորքերի գլխավոր մարշալ, Խորհրդային միության հերոս Հ. Ք. Բաբաջանյանի կենսագրությունը, բացահայտվում են նրա կյանի ու գործունեության նոր էջեր:

«Հայ զինվորականությունը 1914-2007 թթ.» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. դ. Կ. Հարությունյան) շրջանակներում լույս է տեսել ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, թեմատիկ խմբի ղեկավար Կլիմենտ Հարությունյանի **“Армяне в боях за Ленинград”** մենագրությունը, որում արխիվային փաստաթղթերի հիման վրա ներկայացնում է հայ զորավարների, զինվորների, գիտնականների և տարբեր մասնագետների, ովքեր մասնակացել են Լենինգրադի պաշտպանությանն ու ազատագրմանը գերմանա-ֆաշիստական զավթիչներից:

«Խորհրդային Հայաստանը, ԼՂԻՄ-ը և հայերը խորհրդային գրաքննության մեջ (1923-1988թթ.)» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. թ., դոցենտ Կ. Խաչատրյան) շրջանակներում լույս է տեսել պ.գ.դ. Հրանտ Աբրահամյանի «Արցախահայության հասարակական-քաղաքական կյանքը և Արցախի թեմը (1901-1933)» աշխատությունը, որը նվիրված է ժամանակակից հնչեղություն ունեցող մի թեմայի, որը հայ պատմագրության մեջ քննարկվում է առաջին անգամ: Արխիվային հարուստ նյութերի և հրատարակված գրականության հիման վրա շարադրված են 1901-1933 թթ. Արցախում տեղի ունեցած հասարակական-քաղաքական իրադարձությունները և այդ ժամանակաշրջանում Արցախի թեմի ձեռնարկումները:

«Գ. Նժդեհի գաղափարախոսական ժառանգությունը» թեմայի (ղեկավար՝ պ. գ. թ. Ռ. Համբարձումյան) շրջանակներում լույս է տեսել Հայաստանի անկախության հռչակումը և իշխանության կենտրոնական մարմինների ձևավորումը (1918 թ. մայիս-հուլիս): Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու, /Կազմող, առաջաբանի և ծանոթագրությունների հեղինակ՝ Հ. Կ. Սուքիասյան, ժողովածուն, որում հրապարակվող փաստաթղթերն ու նյութերը լույս են սփռում 1918 թ. մայիս-հուլիսին Հայաստանի անկախության հռչակման, Հայոց ազգային խորհրդի ու ՀՀ ձևավորվող կառավարության՝ Երևան տեղափոխվելուն առնչվող խնդիրների, Հայաստանի Խորհրդի ու ՀՀ կառավարության ձևավորման հանգամանքների վրա: Փաստաթղթերի գրակշիռ մասը հրատարակվում է առաջին անգամ:

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2009 թ. հրապարակումների ցանկը

ա/ Մենագրություններ, աշխատություններ, ժողովածուներ, ձեռնարկներ

1. Աբրահամյան Հ., Արցախահայության հասարակական-քաղաքական կյանքը և Արցախի թեմը (1901-1933), Ս. Էջմիածին, 2009, 224 էջ:
2. Ասրյան Ա., Արամ Մանուկյան. կյանքը և գործունեությունը, Եր., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2009, 114 էջ:
3. Ավետիսյան Ս. Ռ., Մերձավոր Արևելքի Ամերիկյան նպաստամատույց կոմիտեի (Ամերկոմ) գործունեությունը Հայաստանում 1918-1930թթ., Եր.: ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2009, 237 էջ:
4. Բրատիշչեի Վասիլի, Բացատրություն անցիցն անցելոց ի մէջ Շահ Նադիրայ եւ աւագ որդոյ նորին Ռզա-Ղուլի Սիրզին տրտմալի պատահմանց (աշխատասիրությամբ Արտակ Մաղալյանի).– Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2009, 70 էջ + 16 էջ նկ.:
5. Դանիելյան Է. Լ., Գանձասարի վանքը, «Գանձասար», Եր. (հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն), 227 էջ:
6. Հայաստանի անկախության հռչակումը և իշխանության կենտրոնական մարմինների ձևավորումը (1918 թ. մայիս-հուլիս): Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու, /Կազմող, առաջաբանի և ծանոթագրությունների հեղինակ՝ Հ. Կ. Սուքիասյան, Եր., Հայաստանի ազգային արխիվ, 2009, էջ 218,
7. Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակը և պատմության դասերը, Եր., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2009, էջ 132:
8. Հայոց պատմության հարցեր, գիտական հոդվածների ժողովածու, հ. 10, Եր., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2009, էջ 312:
9. Հետազոտություններ հայոց ցեղասպանության թեմայով /Tanulmányok az örmény népiritás témaköréből, Budapest, 2009, գիտական հոդվածների ժողովածու /նաև անգլերեն և հունգարերեն/.
10. Հովսեփյան Մ., Կ.Պոլսի ՀՅԳ պարբերական մամուլը (1909-1924թթ.), Եր., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2009, 194 էջ:
11. Ղարազյոզյան Ա., Գարդման, Եր., «Նահապետ» հրատ., 2009, 58 էջ:
12. Ղարազյոզյան Ա., Մեթոդական ցուցումներ «Հին Արևելքի պատմություն» դասընթացի կուրսային և ստուգողական աշխատանքների համար, Եր., «Նահապետ» հրատ., 2009, 26 էջ:
13. Պողոսյան Վ. Ա., 1909 թ. հայկական կոտորածները Կիլիկիայում ֆրանսիական պատմագրության գնահատմամբ, Եր., «Նահապետ» հրատ., 2009, 144 էջ:
14. Սարգսյան Ս. Թ., Հայ Սահմանադրական ռամկավար կուսակցություն (1908-1921 թթ.), Եր., Տիգրան Մեծ, 2009, 244 էջ:

15. Միմոնյան Հ. Ռ., Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909 թ. ապրիլ), ԵՊՀ հրատ., Եր., 2009, 529 էջ:
16. Միմոնյան Հ. Ռ., Ազատագրական պայքարի ուղիներում, գիրք III, ԵՊՀ հրատ., Եր., 2009, 1128 էջ:
17. Ստեփան Սմբատի Ստեփանյանի կենսամատենագրությունը, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, Եր., 2009, 48 էջ:
18. Арутюнян К. А., Главный маршал бронетанковых войск А. Х. Бабаджанян, Ер., Изд-во Гитутюн НАН РА, **2009, 260с. + 32 с.** илл.
19. Арутюнян К. А., Участие воинов-армян Нагорного Карабаха и Северного Арцаха в Великой Отечественной войне Советского Союза **(1941-1945 гг.)**, Ер., Изд-во “Гитутюн” НАН РА, **2009, 526 с. + 32 с.** илл.
20. Арутюнян К. А., Армяне в боях за Ленинград, Санкт-Петербург, **2009, 80 с.**
21. История повседневности в изучении истории стран СНГ, материалы международной IV летней школы, Ереван, Институт истории НАН Республики Армения, **2009, 140 с.**
22. Иоаннисян А., Неизданные произведения, составитель, автор предисловия и комментария В. А. Погосян, Ереван, Гитутюн, **2009, 188 с.**
23. Погосян В., Армяне – сподвижники Наполеона: история и мифы, Ереван, Эдит Принт, **2009, 142 с.**
24. Свазян Г., История Страны Алуанк, с древнейших времен по VIII век, Ереван, **2009, 350 с.**

բ/ Հոդվածներ

1. Աբրահամյան Է., Փաստաթղթերի ժողովածու կովկասյան վտարանդի կազմակերպությունների բանակցությունների վերաբերյալ, 1934-1940 թթ. Բրյուսելյան պակտի ու Կովկասյան համադաշնության պայմանագրերը, «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 3, 2009, էջ---:
2. Աբրահամյան Հ., Ազատագրված տարածքների պատմական նշանակության հարցի շուրջ, Դրոշակ, N 9, 2009, էջ---:
3. Աբրահամյան Հ., Բնակչության սոցիալական և կենսամակարդակի բարձրացման հարցերը Արցախի իշխանությունների գործունեության մեջ (2000-2006 թթ.), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 3, 2009, էջ---:
4. Ալեքսանյան Հ., Պյատիգորսկի, Մոսկվայի և Դոնի հայ գրական կյանքը 1920-1930-ական թթ., «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 278-295:

5. Ամիրջանյան Հ., Լոռու գավառի էթնիկ պատկերը 18-րդ դ. վերջին և 19-րդ դ. առաջին երեսնամյակին, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 113-123:
6. Անանյան Ա. Լ., Օսմանյան բանակում ծառայող հայ զինվորականության ճակատագիրը առաջին աշխարհամարտի տարիներին, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակը և պատմության դասերը, Գիտական հոդվածների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 99-116:
7. Ավագյան Զ. Ռ., Հայրենադարձության կազմակերպման նախապայմանները և գործընթացը Եգիպտոսում (1947-1948 թթ). Եգիպտահայ Գառնիկ Սվազյանի Ներգաղթի գաղափարախոսության դասերը, «1946-1948 թթ. Հայրենադարձությունը և դրա դասերը. Հայրենադարձության հիմնախնդիրներն այսօր», Երևան, 2009, էջ 120-140:
8. Ավագյան Զ. Ռ., Աշոտ Մելքոնյան, Արարատ. Հայոց անմահության խորհուրդը, Ե., «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2008, 96 էջ + 114 լուսանկար, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների». ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (624), 2009, էջ 252-257 (գրախոսություն):
9. Ավագյան Զ. Ռ., Վահրամ Վարախանյան, «Գալուստ Կյուլպենկյան» հիմնարկության հայանպաստ գործունեությունը. 1956-2006 թթ., Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2008, 272 էջ + 4 էջ ներդիր, «Պատմա-բանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (180), 2009, էջ 229-234 (գրախոսություն):
10. Ավագյան Զ. Ռ., ՊԱԿ-ի փաստաթղթերը Հայաստանում Կաթոլիկ եկեղեցու բռնադատված հոգևորականների մասին (1928-1937 թթ.), «Մովսես Խորենացի». Երևանի Մովսես Խորենացու անվան Համալսարանի գիտական, պատմաբանասիրական, բնագիտական հանդես, Երևան, 2009, թիվ 1-2, էջ 39-51 (ամփոփումներ՝ ռուս., անգլ.):
11. Ավագյան Զ. Ռ., Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հայկական կրթահետազոտական հաստատությունների պատմությունից, «Մովսես Խորենացի». Երևանի Մովսես Խորենացու անվան Համալսարանի գիտական, պատմաբանասիրական, բնագիտական հանդես, Երևան (ընթացքի մեջ):
12. Ավետիսյան Ս. Ռ., Փաստաթղթեր Հայաստանում Ամերկոմի ու Անգլկոմի գործունեության մասին, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, թիվ 2, 2009, էջ:
13. Բախչինյան Ա., Հայկական եկեղեցական կյանքը Խարբինում (ռուս.), «Պատմա-բանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (180), 2009, էջ 147-157:
14. Բարթիկյան Հ. Մ., Վարդավառը հունական պարբերականներում, «Պատմա-բանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (180), 2009, էջ 211-223:
15. Գինոսյան Ն., Հայերն Օսմանյան կայսրության վարչա-կառավարման համակարգում (XIX դարի II կես- XX դարի սկիզբ), Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 157-170:

16. Գինոսյան Ն., Հայ բժիշկները և դեղագործները Օսմանյան կայսրությունում (XIX դարի II կես- XX դարի սկիզբ), «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 1, 2009, հունվար-ապրիլ, էջ 97-110:
17. Գևորգյան Զ., Կիլիկիայի Հայկական պետության և Արևմտյան Եվրոպայի տնտեսական կենտրոնների միջև առևտրական առնչությունների պատմությունից, Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 60-77:
18. Դանիելյան Է. Լ., Խորենացիագիտական ներդրում Հայագիտության անվտանգության ասպարեզում, - «Գլոբուս», վերլուծական տեղեկագիր, «Նորավանք», Ազգային անվտանգություն, N 2(6), էջ 75-79:
19. Դանիելյան Է. Լ., Հայաստանն ու հայկական տեղանունները, Հայոց բնապատմական միջավայրի պաշտպանության գիտական առաջադրանքը, - ՎԷՄ, համահայկական հանդես, N1, էջ 9-25:
20. Դանիելյան Է. Լ., Քաղաքակրթության տեսությունը աշխարհաքաղաքական հայեցակարգերում - «Նորավանք», «Դար 21», N 5, էջ 11-29:
21. Դանիելյան Է. Լ., Հին հայոց տիեզերագիտական պատկերացումների պատմամշակութային արժեքը. - զեկուցում՝ Հայկական աստղագիտական ընկերության (ՀԱԸ) VIII տարեկան համաժողով, 6-8 հուլիսի, Բյուրականի աստղադիտարան:
22. Դումիկյան Ա., Հին Հայաստանի մասին հիերոգլիֆ և սեպագիր արձանագրությունների վկայությունները XIX դ. ֆրանսիացի արևելագետների լուսաբանմամբ, Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 3-14:
23. Թինոյան Դ. Ֆ., Լևոն Լուզինյանի տոհմակալումը և Սսի գրավումը, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 1, 2009, էջ 33-39:
24. Թինոյան Դ. Ֆ., Մի դրվագ Կիլիկյան Հայաստանի պատմությունից, «Պատմության հարցեր» տարեգիրք, N 1, 2009, էջ 225-232:
25. Թինոյան Դ. Ֆ., Կիլիկիան 1365-1373 թթ., Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 77-87:
26. Թորոսյան Վ. Հ., Սսի, Լոռիի և Անիի եկեղեցական ժողովների թվագրման շուրջ, Հայոց պատմության հարցեր (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 50-60:
27. Զաքարյան Լ., Հազարամյակի մարտահրավերները և Հայաստանի կանանց կազմակերպությունները, Հասարակական շարժումը երրորդ հազարամյակի հեռանկարում, ՀԿԿԱ, Եր., 2009, :
28. Խաչատրյան Կ.Հ., Հայերի ցեղասպանության իրականացման թուրքական քաղաքականության շարունակությունը /1894-1922 թթ./, Tanulmányok az örmény népirítés témaköréből, Budapest, 2009, p. 16-38. /նաև անգլերեն և հունգարերեն/
29. Խառատյան Ա., Ադանայի 1909թ. կոտորածի լուսաբանումը արևմտահայ մամուլում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2009, էջ 3-14:

30. Խառատյան Ա., Կ.Պոլսի հայ գաղթօջախը (18-րդ դարի սկիզբ-1923թ.) «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2009, էջ 23-46:
31. Խուդինյան Գ., Մեր խոսքը, Վէմ, թիվ 1, 2009, էջ 3-12:
32. Խուդինյան Գ., Հայկական տպագրության 500-ամյակին ընդառաջ, Վէմ, թիվ 2, հուլիս-սեպտեմբեր, 2009, էջ 3-11:
33. Խուդինյան Գ., Թյուրքերը, թուրքերը և մենք «Թյուրքական աշխարհ, Կովկաս և Իրան. քաղաքակրթական փոխգործակցության խաչմերուկ» միջազգային գիտաժողովի մասին, Վէմ, թիվ 2, հուլիս-սեպտեմբեր, 2009, էջ 118-125:
34. Կարապետյան Ա., Հայկական հարցի լուծման ուղիները արմենականների ծրագրերում, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյա և պատմության դասերը, Գիտաժողովի նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 39-42:
35. Կարապետյան Ա., Արտակ Մաղալյան. Արցախի մելիքությունները և մելիքական տները XVII-XIX դդ., «Պատմա-բանասիրական հանդես», ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (180), 2009, էջ 243-246 (գրախոսություն):
36. Կարապետյան Ա., Մի դրվագ զինատար շարժման պատմությունից, Էջմիածին, Ա, 2009, էջ 159-163:
37. Կիրակոսյան Գ. Լ., Գյուղատնտեսական ինքնագործները և վարձու աշխատողները Արևելյան Հայաստանի բնակչության սոցիալական կառուցվածքում (19-րդ դ. վերջին), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2009, էջ 29-43:
38. Կիրակոսյան Գ. Լ., Մեթոդական դիտարկումներ Արևելյան Հայաստանի սոցիալական շերտավորման և ուսուցման», միջբուհական գիտաժողովի նյութեր, հատոր 2, մաս 1, Երևան-Գյումրի, 2009, էջ 101-124:
39. Կոստանդյան Է.Ա., Հայկական հարցի ծագումն ու առաջացումը. նրա ներքին բովանդակությունը, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյա և պատմության դասերը, Գիտաժողովի նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 22-39:
40. Կոստանդյան Է., Հայկական հոգևոր-ուսումնական հաստատությունների պատմությունից (ռուս.), «Պատմա-բանասիրական հանդես». ՀՀ ԳԱԱ հանդես, Երևան, թիվ 1 (180), 2009, էջ 207-211:
41. Կոստանդյան Է., Հրաչիկ Սիմոնյան, Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909 թ. ապրիլ), «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 1, 2009, էջ 246-252 (գրախոսություն):
42. Կոստանդյան Է. Ա., Նորահայտ արխիվային փաստաթղթեր 1916 թ. Սանկտ Պետերբուրգում կայացած հայկական համագումարի մասին, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2009, էջ 255-259:

43. Կոստանդյան Է., Արժեքավոր աշխատություն Կոստանդնուպոլսի հայ գաղթօջախի մասին, Էջմիածին, Ա, 2009, էջ 137-143:
44. Հակոբյան Ա., Միացյալ Հայաստանի անկախության ակտը. (ընդունման 90-ամյակի առիթով «Վեմ», թիվ 1 (26) ապրիլ-հունիս, 2009, :
45. Հակոբյան Ա., Հայկական «Նեմեսիսը» գործողության մեջ, «Իրոշակ», մայիս, թիվ 5, 2009, :
46. Հակոբյան Կ., Հ.Յ. Գաշնակցությունը և սոցիալիստական ինտերնացիոնալը 1905-1907 թթ., «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 186-201:
47. Հայրապետյան Ա. Ս., Ժողովրդագրական գործընթացները Գյումրի-Ալեքսանդրապոլում (XIX դար), «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 145-157:
48. Հայրապետյան Ա. Ս., Նոր վավերագրեր Ալեքսանդրապոլի գավառի XIX դ. 80-ական թթ. ժողովրդագրական դրության մասին, ԳԱԱ Շիրակի հայագիտակ հետազոտությունների կենտրոն, Գիտական աշխատություններ, հ. 12, Գյումրի, էջ :
49. Հարությունյան Կ.Ա., Սարգիս Սողոմոնի Մարտիրոսյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Բ պրակ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2009, էջ 259-264:
50. Հարությունյան Կ.Ա., Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Խորհրդային Միության Հայրենական մեծ պատերազմին, «Հայաստանի ազգային ատլաս», հտ. Բ, Երևան, Գեոդեզիայի և քարտեզագրության կենտրոնի հրատարակչություն, 2009, էջ 118-119:
51. Հարությունյան Կ.Ա., Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի մասնակցությանը Խորհրդային Միության Հայրենական Մեծ պատերազմին (1941-1945 թթ), «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության» ատլաս, հտ. I, Երևան, Գեոդեզիայի և քարտեզագրության կենտրոնի հրատարակչություն, 2009, էջ 56-57:
52. Հովհաննիսյան Լ., Հայկական հարցն առաջին աշխարհամարտի նախօրյակին և մեծ տերությունները, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակը և պատմության դասերը, Գիտական հոդվածների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 87-99:
53. Հովհաննիսյան Լ., 1948թ. դեկտեմբերի 9 – ի ՄԱԿ – ի ԳԱ «Յեղասպանությունը կանխելու և դրա համար պատժի մասին» կոնվենցիայի վերանայման անհրաժեշտությունը, «Պետություն, պատմություն, գիտություն, մշակույթ» ժողովածու, Եր., 2009 :
54. Հովսեփյան Մ. Վ., Արևմտահայ լրագրության դրոշակակիրը, Կ.Պոլսի «Ազատամարտ» օրթերթի 100-ամյակի առիթով, Վեմ, թիվ 2, 2009, էջ 70-80:
55. Ղամբարյան Ա., ԱՄՆ-ի դիրքորոշումը Հայկական հարցում Փարիզի վեհաժողովի նախօրյակին, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյակը և պատմության դասերը, Գիտական հոդվածների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 60-69:
56. Ղարազյոզյան Ա., Գարդմանի իշխանությունը X-XI դդ.: Փառիսոսի թագավորությունը, ԳՊՀ գիտ. հոդվ. ժողովածու, Երևան, 2009, 160-166:

57. Ղարազյոզյան Ա., Գարդման գավառի տեղադրության հարցի շուրջ, ԳՊՀ գիտ. հոդվ. ժողովածու, Երևան, 2009, էջ 166-177:
58. Ղարախանյան Վ., Թուրքիայի Հանրապետության իշխանությունների դիրքորոշումը թուրքահպատակ հայերի, հույների և հրեաների հանդեպ 1923-1926 թթ., «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 258-278:
59. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Աբղալյան Սեդրակ Թորոսի, Մեր անվանի դասախոսները, Եր., 2009, էջ 5-6:
60. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Տիգրանյան Սիրան (Հերիք) Տիգրանի, Մեր անվանի դասախոսները, Եր., 2009, էջ 207-208:
61. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Տ. Գրիգոր Եպիսկոպոս Աղափիրյանց, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 35-38:
62. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Հովհաննես Կարապետյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 185-191:
63. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Վռամ Կոստանյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 211-214:
64. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Հովհաննես Պողոսյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 347-350:
65. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Սմբատ Տեր-Ավետիսյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 427-430:
66. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Սիրական Տիգրանյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 475-479:
67. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Արշակ Տոնոյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 481-484:
68. Ղարիբջանյան Ս. Գ., Երևանի պետական համալսարանի գիտական կապերը 1920-ական թթ., «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 3, 2009:
69. Ղազախեցյան Վ. Ն., «Չեկա-ՊԶՎ-ի նյութերը որպես խորհրդային պատմության ուսումնասիրության աղբյուր, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, N 1 (113), 2009, էջ 47-56:
70. Մախմուրյան Գ. Գ., Հայկական հարցն ու Հայաստանի Հանրապետությունը բրիտանական պառլամենտի 1920թ. փետրվար-ապրիլ ամիսների հաշվետվություններում: «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2009, էջ 20-32:
71. Մախմուրյան Գ. Գ., Հայկական հարցն ու Հայաստանի Հանրապետությունը բրիտանական պառլամենտի 1920թ. փետրվար-ապրիլ ամիսների հաշվետվություններում: «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2009, էջ 20-33:
72. Մախմուրյան Գ. Գ., Ավետիս Ահարոնյանի 1920թ. մարտի 19-ի և 23-ի նամակները Լոնդոնից: «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», 2009, N 3:

73. Մաղալյան Ա. Վ., Արցախի մեղիքությունները և Ղարաբաղի խանութային ծագումը, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 87-113:
74. Մաղալյան Ա. Վ., Վասիլի Բրատիշչեի՝ Նադիր շահին նուիրուած աշխատութեան հայերէն թարգմանութիւնը, «Հանդէս ամսօրեայ», թիւ 1-12, 2009, էջ 241-292:
75. Մաղալյան Ա. Վ., Երուսաղեմի Հայոց պատրիարք Պողոս Վանեցու նամակը Արցախի մեղիքներին, «Պատմա-բանասիրական հանդէս», թիւ 2-3, 2009, 262-265:
76. Մարգարյան Ե., Կոմագենեի հոգևոր մշակույթի պատմությունից (Միհրականության հետքերով), Պատմության հարցեր. Տարեգիրք, 2009, էջ 44-53:
77. Մարգարյան Ե., Հելլենիստական դարաշրջանի Կոմագենեի և Ծովքի պատմությունից, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 1, 2009, էջ 20-33:
78. Մարության Ա. Յ., Մեծ տերությունների դիվանագիտական պայքարը Հայկական հարցի շուրջ Հայոց ցեղասպանության տարիներին, Գիտության աշխարհում, Եր., N 1, 2009, էջ 12-21:
79. Մարության Ա. Յ., Հայկական հարցը Սևրի և Լոզանի պայմանագրերում, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյա և պատմության դասերը, Գիտաժողովի նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 48-60:
80. Մարության Ա. Յ., Ղարաբաղի խառնուրդի հերոսամարտը և Անդրանիկը, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 218-228:
81. Մարության Ա. Յ., Երիտթուրքերի դատավարության պատմաիրավական հետևանքները. Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման համատեքստում, ՎԷՄ, թիւ 2, 2009, էջ 80-99:
82. Մելքոնյան Ա. Ա., Արևմտյան Հայաստանում օսմանյան իշխանությունների ժողովրդագրական քաղաքականության միտումները (XVI դար – XX դարի սկիզբ), Արևմտահայության պահանջատիրության հիմնախնդիրները) գիտագործնական միջազգային գիտաժողով, Կիպրոս-Նիկոսիա, 18-19 ապրիլի 2008 թ., գիտական զեկուցումների ժողովածու, Ե., 2009, էջ 107-120:
83. Մելքոնյան Ա. Ա., «Հայոց պատմություն» առարկան ավագ դպրոցում Հայոց պատմություն. 10-րդ դասարան, ընդհանուր և բնագիտամաթեմատիկական հոսքեր, Երևան, Ջանգալ, 2009, էջ 3-6:
84. Մելքոնյան Ա. Ա., Միացյալ Հայաստանի հռչակագրի պատմական խորհուրդը Միացյալ Հայաստանի հռչակագրի պատմական խորհուրդը, Հանրապետական գիտաժողովի նյութեր, Վանաձոր 2009, էջ 4-8:
85. Մելքոնյան Ա. Ա., Ջավախքի պատմությունը, Ջավախք, Վաչիան, հասարակական հանդէս, 2009, թիւ 1, էջ 7-12:
86. Մելքոնյան Է., Ստալինի աշխարհաքաղաքական նկրտումները եւ հայերի հայրենադարձությունը // 1946 – 1948 թթ. հայրենադարձությունը եւ դրա դասերը.

- Հայրենադարձության հիմնախնդիրն այսօր: Համահայկական գիտաժողով: Երեւան, 2009: Էջ 22-32:
87. Մելքոնյան Է., ՀԲԸ Միությունը 1946 – 1948 թթ. հայրենադարձության •ործընթացում // 1946 – 1948 թթ. Հայրենադարձությունը եւ դրա դասերը. Հայրենադարձության հիմնախնդիրն այսօր: Համահայկական գիտաժողով: Երեւան, 2009: Էջ 60-69: Մելիքյան Կ., Քրիստոնեական եկեղեցին միավորելու փորձերը (V դարի II կես – VII դարի սկիզբ), «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 24-34:
88. Մելիքյան Վ. Հ., Հայկական հարցը և հայ հասարակության ինքնակազմակերպման խնդրի փուլերը, Արևմտահայության պահանջատիրության հիմնախնդիրները (գիտագործնական միջազգային գիտաժողով), Կիպրոս-Հիկոսիա, 18-19 ապրիլի 2008 թ. գիտական զեկուցումների ժողովածու, Եր., 2009, էջ 156-166:
89. Մելիքյան Վ. Հ., Իշխանության ազգայնացման հիմնահարցն Անդրկովկասում (1917 թ. նոյեմբեր), Պատմաբանասիրական հանդես, N 3, 2009, :
90. Մելիքյան Վ. Հ., Անդրկովկասյան կոմիսարիատի քաղաքականությունը երկրամասի վարչատարածքային սահմանաբաժանումների և զեմստվոների բնագավառում, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 3, 2009:
91. Մինասյան Ս., Հայության գաղթը Հյուսիսային Կովկաս 1918 թ., «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 237-245:
92. Մխիթարյան Ա., ՀԽՍՀ արտագործնախարարության գործունեությունը հայրենադարձության կազմակերպման գործում հետպատերազմյան տարիներին, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 24-34:
93. Նազարյան Լ., Վարդ Սկլերոսի և Վարդ Փոկասի ապստամբություններն և Գավիթ Կուրապաղատը, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 34-50:
94. Շախկյան Գ., Հերման Աբիխը և Հայաստանը, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 124-145:
95. Շահնազարյան Ա. Ի., Տաշիր-Չորագետի Կյուրիկյան թագավորության ստեղծումն ու հզորացումը, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2009, էջ 224-234:
96. Շահնազարյան Ա. Ի., Չաքարյան Հայաստանը իշխանության վերելքի ժամանակ (1256-1304 թթ.), «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2009 :
97. Պողոսյան Բ., Ռուսաստան - ԱՄՆ. շարունակվող մրցակցություն, «Հանրապետական» ամսագիր, թիվ 72, սեպտեմբեր 2009:
98. Պողոսյան Բ., Նոր զարգացումներ Վրաստան - Արևմուտք հարաբերություններում, «Հանրապետական» ամսագիր, թիվ 73, հոկտեմբեր 2009:

99. Պողոսեան Վ., Համիդեան կոտորածների պատմության նենգափոխումը ֆրանսիական պատմագրության կողմից (Ի դ. երկրորդ կես – ԻԱ դ. սկիզբ) // Հանդես ամսօրեայ, թիվ 1-12, էջ 293-316:

100. Պողոսյան Վ., Հ. Սիմոնյան, Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909 թ. ապրիլ), Երևան, 2009 // Պատմա-բանասիրական հանդես, թիվ 1, 2009, էջ 223-228: /Գրախոս./

101. Պողոսյան Վ. Ա., Հայոց ցեղասպանության ընկալումն Անրի Բարբիի կողմից, Tanulmányok az örmény népirítás témaköréből, Budapest, 2009, p. 35-68. /նաև անգլերեն և հունգարերեն/

102. Սահակյան Ա.Գ., Սեբաստիա քաղաքի ս. Թարգմանչաց և Արամյան վարժարանների կրթական կյանքը (XIX-րդ դ. վերջ- XX-րդ դ. սկիզբ), «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, հ. 3, Երևան, 2009:

103. Սահակյան Ա.Գ., Սեբաստիա քաղաքի կրթական կյանքը (XIX-րդ դ. վերջ - XX-րդ դ. սկիզբ), «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 170-186:

104. Սահակյան Ռ. Օ., Թիֆլիսի Հայոց գյուղատնտեսական ընկերության գործունեությունը Ալաշկերտի շրջանի հայության օգնության գործում, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, N 1, 2009, էջ 11-26:

105. Սահակյան Ռ. Օ., Մեսրոպ ավագ քահանա Մելյանի զեկուցագրերը Տրապիզոնի հայությանը օգնություն կազմակերպելու մասին, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2009, էջ 245-254:

106. Սահակյան Ռ. Օ., Բաբերդի և Երզնկայի հայ բնակչության դրությունը 1916-1917 թթ. և օգնության կազմակերպման անհրաժեշտությունը տեղի հայության փրկության համար, ՎԷՄ, N 1, 2009,

107. Սահակյան Ռ. Օ., Վարազդատ Տերոյան, Նշանավոր ճեմարանականներ, Պրակ Բ, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 467-474:

108. Սահակյան Ռ. Օ., Ռուբեն ավագ քահանա Բեկզուլյանցի նամակները Արևմտյան Հայաստանում ռուսական իշխանությունների կողմից տարվող քաղաքականության մասին, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 3, 2009, էջ

109. Սահակյան Ռ. Օ., Փաստաթղթեր Կովկասյան բանակի հատուկ ծառայությունների գործունեության պատմությունից, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, N 2, 2009, էջ:

110. Սահակյան Ռ. Օ., Արևմտյան Հայաստանի վերաշինության խնդիրը 1915-1917 թթ. Վավերագրեր Երզնկայի և Բաբերդի հայության 1916-1917 թթ. վիճակի մասին, ՎԷՄ, թիվ 2, 2009, էջ 171-180:

111. Սարգսյան Ս., 1885-1908 թթ. հայ ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը Արտակ Դարբինյանի գնահատմամբ, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2008, էջ

112. Մարգարյան Ս., Արմենակ Եկարյանի պատմագիտական հայացքները, Էջմիածին, թիվ Ե, 2008
113. Սարուխանյան Ն. Բ., Աշոտ Հովհաննիսյանի՝ «Արարատ» ամսագրում տպագրված պատմագիտական ուսումնասիրությունները, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 2, 2009, էջ 263-266 /գրախոսություն/:
114. Սարուխանյան Ն. Բ., 1812թ. Հայրենական պատերազմը Խ. Աբովյանի պատմաքննական հայացքի ներքո, «Լրաբեր» հասարակական գիտությունների, N 3, 2009, էջ :
115. Սարուխանյան Ն. Բ., Ռուսաստանը և հայկական հարցը, Պատմա - բանասիրական հանդես, N 2, 2009, էջ 3-23:
116. Սվազյան Հ., Արցախը հին և վաղ միջնադարյան հայկական սկզբնաղբյուրներում, Էջմիածին, Ա, 2009, էջ 43-50:
117. Սվազյան Հ., Իրադրությունն Արցախում IX դարի առաջին կեսին. հայերի դիմադրական կռիվները, Պատմա - բանասիրական հանդես, N 2, 2009, էջ 209-224:
118. Ստեփանյան Գ.Ս., Շամախու հայոց թեմի Մեյսաբիի Սր. Աստվածածին վանքի պատմությունից, Հայկազեան հայագիտական հանդես, Պեյրուք, 2009, ԻԹ, էջ 351-358:
119. Ստեփանյան Գ.Ս., Ընդդեմ Արևելյան Այսրկովկասի պատմության աղբրեջանական կեղծարարների, Վեմ, Երևան, 2009, թիվ 1, էջ 133-143:
120. Ստեփանյան Ս. Ս., 20-րդ դարի առաջին ցեղասպանությունը. Հայերի գեղասպանության միջազգային ճանաչման, դատապարտման եւ հետևանքների վերացման հիմնահարցերը, Tanulmányok az örmény népiritás témaköréből, Budapest, 2009, p. 77-101. /նաև անգլերեն և հունգարերեն/
121. Ստեփանյան Ս. Ս., Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյա դասերը, Հայկական հարցի միջազգայնացման 130-ամյա և պատմության դասերը, Գիտաժողովի նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ, Եր., 2009, էջ 7-22:
122. Ստեփանյան Ս. Ս., Հայերի ցեղասպանության միջազգային ճանաչումը և հետևանքների վերացումը համամարդկային խնդիր է , «Գիտություն», մարտ, N 3 , 2009 :
123. Ստեփանյան Ս. Ս., Ն. Սարուխանյան.«Ալեքսեյ Ջիվելեզովը որպես պատմաբան և Հայկական հարցը», Պատմաբանասիրական հանդես, N 1, 2009, էջ 235 – 238: Գրախոսական, ռուսերեն:
124. Սուքիասյան Հ., ՀՄԽՀ արտգործժողկոմատի «Բյուլետենը» հակադաշնակցական գաղափարաքարոզչական պայքարում (1921-1922 թթ.) //Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 2008, N 2, էջ 235-243:
125. Սուքիասյան Հ., Հայերին ուղղված Նուրի փաշայի կոչերը և Անդրանիկի պատասխանը //Պատմաբանասիրական հանդես, 2008, N 3, էջ 261-267:
126. Սուքիասյան Հ. Կ., ՀՄԽՀ արտգործժողկոմատի տեղեկատու բաժնի բյուլետենը (1921-1922 թթ.) //Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2008, N 3, էջ 87-93:

127. Սուքիասյան Հ., Հայաստանի հանրապետության իշխանության կենտրոնական մասարմինների՝ Երևան տեղափոխվելու հարցի շուրջ (1918 թ. մայիս-հուլիս), «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 228-237:
128. Սուքիասյան Հ., Հայ-վրացական խաղաղարար կոնֆերանսի հայկական պատվիրակության հաշվետվությունը (1918թ. դեկտեմբեր-1919թ. մարտ) //Պատմաբանասիրական հանդես, N 1, 2009, էջ 185-206:
129. Սուքիասյան Հ., Երկու դրվագ Հովհաննես Թումանյանի հասարակական-քաղաքական գործունեությունից //«Ժուռնալիստիկա (տեսության և պատմության հարցեր)», Պրակ Թ, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2009, էջ 142-148:
130. Սուքիասյան Հ., Կարսի հայաթափման պատմությունից (1922թ.), //Բանբեր Հայաստանի արխիվների, N 1, 2009, էջ 90-96:
131. Վարդանյան Ա., Պոմպեոսի արշավանքն Ադվանք, «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 10, 2009, էջ 14-24:
132. Վարդանյան Ա., Ադվանքի հարավային սահմանը հայկական և հունա-հռոմեական սկզբնաղբյուրներում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2009, էջ 157-166:
133. Վարդանյան Վ., Հովհաննես Սարկավազը պատմագիր և դավանաբան, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2009, էջ 158-167:
134. Վարդումյան Գ.Գ., Հայոց նախաքրիստոնեական դիցարանը, /ռուսերեն/, Վ. Բրյուսովի անվ. Պետական Լեզվաբանական Համալսարանի «Գիտական աշխատություններ /հասարակական գիտություններ/» ժողովածու, էջ 100-126:
135. Վարդումյան Գ.Գ., Տիեզերքի վերաբերյալ պատկերացումները հայոց դիցաբանության և առասպելաբանության մեջ, Հայկական Աստղագիտական Ընկերության 8-րդ տարեկան համաժողովին /Բյուրական, 7-8 հուլիսի, 2009:
136. Տեր-Ղևոնդյան Վ. Ա., Գրիգոր Գ Տղա կաթողիկոսի դերը Կիլիկիա-Եգիպտոս հարաբերություններում, «Հասկ» հայագիտական հանդես, Անթիլիաս, Լիբանան, 2009, էջ 31-43:
137. Абрамян Э., «Армянский вопрос и организация **§**Кавказ:, **§**Военно-исторический архив:, Москва, **2009 N 4.**
138. Агрян В., О формировании Армянского Корпуса, Русский Сборник, под. ред. М. Колерова, Москва, **2009, Том VI, стр. 144-150.**
139. Даниелян Э.Л., Философское осмысление истории Армении в сочинении Сергея Глинки - «Նորաժամր», «Դար 21», N 3, с.76-80.
140. Даниелян Э.Л., Историческое значение армянской письменности, переводческой и оригинальной литературы в контексте диалога цивилизаций, - доклад, Международный форум Диалог цивилизаций, о.Родос, Греция, октябрь, 8-12.

141. Магальян А. В., Генеалогия Мелик-Израэляноб, правителей Джраберда (XVII-XIX вв.) // Генеалогия народов Кавказа. Традиции и современность: Материалы международной научно-практической конференции. Владикавказ, 2009. С. 122-126.
138. Магальян А. В., Родовое древо Атабекянов, последних владык Джраберда, «Бекский дом», Пятигорск, 2009, Вып. 16. С. 26-33.
139. Маргарян Е. Г., Город-как форма жизни (На примере армянского средневекового города Ани), История повседневности в изучении истории стран СНГ, материалы международной IV летней школы, Ереван, Институт истории НАН Республики Армения, 2009, с. 3-33.
140. Марукян А. Ц., Повседневность в дипломатической борьбе начала первой мировой войны (Россия на защите армян Османской империи), История повседневности в изучении истории стран СНГ, материалы международной IV летней школы, Ереван, Институт истории НАН Республики Армения, 2009, с. 56-68.
141. Махмурян Г. Г., Великобритания и Республика Армения 1918-1920 гг. Опыт им-перской Восточной политики в Закавказье и на Парижской мир-ной конференции. “Кан-тех.” Сбор-ник научных трудов, кн.1 (38). Линг-вис-ти-че-ский университет “Ин-тер-линг-ва.” Ере-ван, Асогик, 2009, с.147-157.
142. Мелконян А. А., Тенденции демографической политики османских властей в Западной Армении (XVI в. - начало XX в.), Основополагающие правые трбования западного армянства (международная научно-практическая конференция), Москва, 2009, с. 110-125.
143. Мелконян Э. Л., Жизнь в диаспоре-иная повседневность, История повседневности в изучении истории стран СНГ, материалы международной IV летней школы, Ереван, Институт истории НАН Республики Армения, 2009, с. 96-106.
144. Погосян В. А., Марк-Антуан Жюльен и выборы VI года // Французский ежегодник-2009, М., 2009, с. 119-138.
- 145.** Чальян М., “Основные тенденции развития культуры Республики Армения в 2001-2006г.”, Երևանի Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարան: Գիտական աշխատություններ, հասարակական գիտություններ, Պրակ յոթերորդ, с. 66-77.
- 146.** Чальян М., Что такое армянская англоязычная пресса США и как освещались в ней некоторые проблемы арцахского (карабахского) движения в **1988-1990** годах Историческое пространство, проблемы стран СНГ, с. **203-211**.
147. Avagyan Q., The Early History of Armenian Emigration to the USA: Evidence from the Archives of the Armenian Patriarchate of Constantinople. “*Journal of the Society for Armenian Studies.*” Armenian Studies Program, California State University. Fresno, (2008) 2009, Volume 17, pp. 97-126.
148. Chalyan M., “Some glimpses on the American – Armenian English language press”, Armenian folia anglistika, p. 135-144.

149. Danielyan E. L., Civilization's Theory in Geopolitical Conceptions. - , «Նորավանք», «Դար 21», N 1, p. 57-72:
150. Ioannissian A., De la pénétration en Orient des idées-Lumière du XVIIIe siècle // Հայկազեան հայագիտական հանդես, հ. ԻԹ, էջ 287-295: Հրատարակության պատրաստեց Վ. Պողոսյան:
151. Melkonyan A. A., Tendencies of demographic policy of the Ottoman Authorities in Western Armenia (XVI century – beginning of the XX century), The main issues of Western Armenians claims (International research and practical conference, Cyprus, Nicosia, April 18-19, 2009, p. 101-116.
152. Melkonyan A. A., Ethno-Religious Processes and the Problem of the Regional Identity, 4th International Conference “Via Egnatia: Peoples and States – Culture, Political, Regional Identities in the Past and Today“, Abstracts of Papers, Tbilisi, 2009, p. 64-65.
153. Poghosyan V., Avant-propos // G. Brézol, Les Turcs ont passé là..., Erevan, 2009, p. **-**.
154. Poghosyan V., **Россия и Франция: исторический опыт XVIII-XIX веков. Материалы международной конференции, посвященной 100-летию А.З. Манфреда, 27-29 сентября 2006 г. М. 2008** // Annales historiques de la Révolution française, N 356, 2009, p. 255-257. /Գրախոս./
155. Poghosyan V., **Французский ежегодник-2008, М., 2008** // Annales historiques de la Révolution française, N 357, 2009, p. 207-209. /Գրախոս./

6. **Տնօրեն՝** ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պ.գ.դ. *Մելքոնյան Ա. Ա.*

Գիտական գծով փոխտնօրեն՝ պ.գ.թ., դոցենտ *Խաչատրյան Կ. Հ.*

Գիտական քարտուղար՝ պ.գ.թ., դոցենտ *Մուրադյան Հ. Ղ.*

e-mail՝ **history@sci.am**

7. Տվյալներ կադրերի վերաբերյալ՝

ա/ 1/-/

բ/ 3/1/

գ/ մինչև 35՝ 19 գիտաշխատող, 35-ից 60 և ավելի տարիքի գիտաշխատողների թվաքանակը՝ 67:

8. Հաշվետու տարում պատշտպանվել է 3 դոկտորական և 2 թեկնածուական ատենախոսություն

9. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների մասին (ազգանուն, անուն, հայրանուն, պարգևը)

Խառատյան Ալբերտ Արմենակի ----- Ռուսաստանի հայերի միության և ՀՀ ԳԱԱ տարեկան հասարակագիտական աշխատությունների տարեկան մրցանակ:

Հարությունյան Կլիմենտ Ամասիայի ----- «Մովսես Խորենացու» անվան մեդալ:

Աղյուսակ 1/չկա/

Արտոնագրային ցուցանիշներ

N	Կազմակերպություն	Արտոնագրերի հայտերի թիվը	Դրական որոշումների թիվը	Ստացված արտոնագրերի թիվը
1	2	3	4	5

Աղյուսակ 2

2009 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

Կազմակերպությունը	Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (n) և ֆինանսավորման ծավալը (X հազ. դր.)		
	Բազային	Թեմատիկ	Տնտ. պայմանագրեր
ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտ	3 ---- 89760,0	7 ---- 17682.0	-

Աղյուսակ 3

Կազմակերպության անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական միջոցառումները

N	Միջոցառումները	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			ընդամենը	այդ թվում արտ. երկրներից
1	Հրաչ Բարթիկյանի «Պարթենիոս Աթենացու Պաղեստինի Կեսարիայի մետրոպոլիտի պատմություն հունաց և հայոց տարածայնության» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 08. 01. 2009թ.	85	3
2	«Ցեղասպանություն առանց մեկնաբանության» ֆիլիմի հայկական տարբերակի ցուցադրում	ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 20. 01. 2009թ.	70	2
3	ՀՀ ԿԳՆ Գիտության պետական կոմիտեի և ՀՀ ԳԱԱ նախաձեռնությամբ կազմակերպված քննարկումներ՝ նվիրված «Հայոց պատմության» ակադեմիական բազմահատորյակի առաջին հատորի հիմնախնդիրներին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 27. 02. 2009թ.	90	

4	<p>ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի, «Նոր Վարդանանք» գիտամշակութային հասարակական կազմակերպության նախաձեռնությամբ և ՀՀ ԿԳՆ Գիտության պետական կոմիտեի հովանավորությամբ կազմակերպված քննարկումներ՝ նվիրված «Հայոց պատմության» ակադեմիական բազմահատորյակի առաջին հատորի հիմնահարցերին</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 9. 03. 2009թ.</p>	85	
5	<p>ԵՊՀ պրոֆեսոր Արամ Սահարյանի դասախոսությունը «Տիեզերքի էվոլյուցիան» թեմայով</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 10. 04. 2009թ.</p>	95	

6	<p>ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի և ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նախաձեռնությամբ կազմակերպված գիտաժողով նվիրված Կիլիկիայի հայերի կոտորածների 100-ամյակին և ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Հ. Ռ. Սիմոնյանի «Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909թ. ապրիլ)» գրքի շնորհանդես</p>	<p>ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի դահլիճ 20.04.2009թ.</p>	110	
7	<p>ՀՀ ԳԱԱ ՊԻ Երիտասարդ գիտաշխատողների խորհրդի XXX գիտական նստաշրջան</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տուն (ՀՀ Կոտայքի մարզ, Արզական) 16.05.2009թ.</p>	45	
8	<p>ԱՊՀ երկրների Պատմության ինստիտուտների միջազգային ասոցիացիայի V նստաշրջան</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 15. 06. 2009թ.</p>	85	43
9	<p>ԱՊՀ երկրների երիտասարդ պատմաբանների IV Միջազգային ամառային դպրոց</p>	<p>ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 16-21. 06. 2009թ.</p>	110	38

10	ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի, Երևանի պետական համալսարանի և Հայաստանի ազգային արխիվի նախաձեռնությամբ կազմակերպած Համահայկական գիտաժողով՝ նվիրված Արամ Մանուկյանի ծննդյան 130- ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 22. 09. 2009թ.	100	
11	«Կիլիկիա» նավի նավարկության մասին վավերագրական ֆիլմի ցուցադրում:	ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճում 2. 10. 2009 թ.	65	

Աղյուսակ 4

**Աշխատակիցների արտասահման, այդ թվում ԱՊՀ -անդամ երկրներ,
կատարած գործուղումները**

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների ն մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանքն կատարելու համար	Բանակցությունների և խորհրդրդածությունների համար
	Պատմության և ինստիտուտ	Ֆրանսիա	1		

		Հունաստան	1		
		Շվեյցարիա	1		
		Ռուսաստան	1		
		Բելոռուսիա	1	1	
		Ուկրաինա	1	1	

Աղյուսակ 5

Արտասահմանյան գիտնականների ընդունելություն ԳԱԱ հիմնարկություններում

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովներին մասնակցելու համար	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու համար	Բանակցությունների և խորհրդածությունների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	Ռուսաստան	9	1	2
		Բելառուսիա	2		1
		Ուկրաինա	3		1
		Ղազախստան	3		1
		Տաջիկիստան	3		1
		Ուզբեկիստան	3		1
		Կիզիլիա	1		
		Մոլդովա	3	1	1
		Վրաստան	1		
		Հունգարիա			1

ԳԱԱ գիտական կազմակերպությունների միջազգային դրամաշնորհներ

N	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինանսավորման ծավալը (\$, €, դր., րԿ.)		Թեմայի դեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2009 թ. համար	
1	2	3	4	5		6	7	8

Կազմակերպության 2009 թ. ֆինանսավորման ծավալները

N	Կազմակերպությունը	Բյուջե	Արտաբյուջե	Դրամաշնորհներ		
				արտառժույթ (\$, €, րԿ.)	արժույթի կուրսը	դրամ
1	Պատմության ինստիտուտ	147470,6	3940,0	-	-	-

Գիտաշխատողների 2009 թ. հրապարակումների ընդհանուր քանակը

N	Կազմակերպությունը	Մենագրություն, ժողովածու		Ուսումնական ձեռնարկ, դասագիրք		Հոդվածներ, գեկուցումներ		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Պատմության ինստիտուտ	20	2	1	-	133	22	-	-

Ասպիրանտների թվաքանակը

Կազմակերպությունը	Ասպիրանտների քանակը (այդ թվում կանայք) առ 01.01.2010 թ.		Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել (այդ թվում կանայք)	
	ա/կ.	ա/չկ.	ա/կ.	ա/չկ.
Պատմության ինստիտուտ	5	2	3	-

Տվյալներ մասնագիտացված գիտական խորհրդների վերաբերյալ

Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահ, գիտքարտուղար (գիտ.աստիճան, ազգանուն, անուն, հայրանուն)	2009թ. ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
				դոկտորական	թեկնածուական
Պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 /Հայոց պատմ-ն/ Է.00.05 /Հայոց աղբյուրագիտություն և պատմագրություն/	Ա.Ա.Սեյրոնյան պ.գ.դ., ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդ. Կ. Հ. Խաչատրյան պ.գ.թ., դոցենտ	3	2

ՀՀ ԳԱԱ աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներ առ 01.01.2009 թ.

N	Կազմակերպությունը	Աշխատողների ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողների ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտության թեկնածուներ
	Պատմության ինստիտուտ	129	86	3	2	24	50

Ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ

Ա. Ա. Մելքոնյան

Ինստիտուտի գիտքարտուղար, պ. գ. թ., դոցենտ

Հ. Ղ. Մուրադյան

Отчет
об основных результатах научной и научно-организационной
деятельности Института истории НАН РА за 2009 г.

1. Издана монография академика НАН РА, главного научного сотрудника института Истории НАН РА Грачика Симоняна “Массовая резня армян в Киликии (апрель 1909 г.)” , которая посвящена массовым уничтожениям армянского населения Киликии в апреле 1909 г. Работа основана на архивных материалах Национального архива Армении, Музея литературы и культуры им. Чаренца, на основе различных фондов Матенадаранского архива, на материалах армянской периодической прессы того времени, на основе воспоминаний свидетелей и т.д. Книга имеет богатое и актуальное значение.

Издана третья книга монографии академика НАН РА, главного научного сотрудника института Истории НАН РА Грачика Симоняна “На путях освободительной борьбы”, в котором детально освещены события, произошедшие в армянской жизни с июля 1907 г. по апрель 1908 г.

Издана монография старшего научного сотрудника института Истории НАН РА, д. и. н. Варужана Погосяна “Резня армян 1909 года в Киликии по оценке французской историографии”, которая посвящена одной из не изученных тем по историографии геноцида армян - критическому анализу исследований французской историографии по погромам киликийских армян в 1909 г. Впервые автор анализирует первоисточники изданные во Франции в 1909-1918 гг. и исторические исследования, оценивает вклад французских авторов в изучении армянских погромов в 1909 г., раскрывает и комментирует ограничения их подходы.

Издана монография старшего научного сотрудника института Истории НАН РА, д. и. н. Климента Арутюняна “Участие воинов-армян Нагорного Карабаха и Северного Арцаха в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941-1945 гг.)”. В книге на основе архивных документов, литературы и печати, впервые на русском языке освещается участие воинов-армян Нагорного Карабаха и Северного Арцаха в Великой Отечественной войне Советского Союза в решающих сражениях войны, приведены уточненные списки героев Советского Союза, полных кавалеров ордена Славы трех степеней, маршалов, адмиралов и генералов арцахцев, вкратце показаны героические подвиги труженников тыла. Приказом президента РА автор награжден медалью Мовсеса Хоренаци.

Издана монография старшего научного сотрудника института к. и. н. Сурена Саркисяна “Армянская конституциональная партия (1908-1921 гг.)”, которая посвящена к историю Армянской Конституциональной партии. Вместе с архивными документами и материалами периодической печати, большая часть которых публикуются впервые, а также на базе научной и мемуарографической литературы, в труде изложен процесс формирования партии АКР,

раскрыты ее социальные корни, представлены именитые деятели. Одновременно показаны место и роль АКРП в национально-освободительной борьбе армянского народа.

Издана монография к. и. н. Сурена Аветисяна “Деятельность американского комитета в Ближнем Востоке (Амерком) в Армении 1918-1930 гг.”, где на базе новейших многочисленных архивных документов и исторической литературы, были исследованы и освящены гуманистическая и сирото-попеченское деятельность комитета. В труде представлены факты о помощи, оказанной Армении и армянскому народу в эти трудные и тяжелые годы.

Сборником опубликованы материалы IV международной летней школы институтов Истории стран СНГ “История повседневности в изучении истории стран СНГ”, в нее включено 15 статей.

В отчетном году научные сотрудники института продолжили работы по редактированию нового многотомника “История Армении”. Также проводятся работы по академическому двухтомнику “История Армении” на русском языке.

1. Значительными результатами научной деятельности института за 2009 г. являются также работы по трем базовым темам, изданные монографии и собрания, десятки научных статей, которые финансируются госбюджетом.

В рамках темы “Источниковедение и историография Армении” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) издана книга Василия Братищева “Известие о происшедших между Шахом Надыром и старшим его сыном Реза-Кулы-Мирзою, печальных приключениях в Персии 1741 и 1742 годов”, где представлен армянский перевод книжки русского историографа XVIII века Василия Братищева “Известие о происшедших между Шахом Надыром и старшим его сыном Реза-Кулы-Мирзою, печальных приключениях в Персии 1741 и 1742 годов”, которая выходит в свет по рукописи N 9648 Матенадарана. Труд В. Братищева источник привлекающий внимания по освещению некоторых вопросов связанными с историей жизни и деятельности Надирия Шаха.

В рамках темы “Источниковедение и историография Армении” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) издана книга М. Овсепяна “Периодическая печать партии АРФ в Константинополе (1909-1924 гг.)”, где представлены органы периодической печати партии АРФ в Константинополе, дан анализ наиболее ключевых вопросов реальности западных армян в начале XX века, по позиции партии АРФ.

В рамках темы “Армянские национально-освободительные движения и история общественно-политической мысли” (руководитель д. и. н. Ашот Мелконян) издан сборник “Уроки истории и 130 ление международования Армянского вопроса”, где включены материалы республиканской научной конференции, которая была проведена в декабре 2008 г. в институте Истории НАН РА, посвященная 130 лению вхождения Армянского вопроса в сферу

международной дипломатии. На широкой базе материалов, в статьях сборника исследованы некоторые вопросы по дальнейшему развитию международного Армянского вопроса в международной дипломатии.

Издан X том сборника научных статей “Вопросы истории Армении”, где на широкой источниковедческой базе изучения некоторые вопросы древней, средневековой, новой и новейшей истории Армении. Статьи были зачитано на тридцатом юбилейном заседании молодых научных сотрудников института Истории НАН РА.

Издана работа к. и. н. Армена Асряна “Жизнь и деятельность Арама Манукяна”, где, на базе архивных документов, печати и различных других источников, мемуарной и исторической литературы, представляется жизнь и деятельность одного из знаменательного лица армянской истории, национально-политического и государственного деятеля, основателя Первой Республики Армении Арама Манукяна (1879-1919 гг.).

1. Значительными результатами научной деятельности института за 2009 г. являются также работы по семи базовым темам, изданные монографии и сборники, десятки научных статей, которые финансируются госбюджетом.

В рамках темы “Армянское воинство в 1914-2007 гг.” (руководитель д. и. н. Климент Арутюнян) издана монография ведущего научного сотрудника института, д. и. н. К. Арутюняна “Главный маршал бронетанковых войск А. Х. Бабаджанян”. В книге на основе новых архивных документов, соответствующей литературы и материалов печати вкратце освещается биография Главного маршала бронетанковых войск, Героя Советского Союза А. Х. Бабаджаняна, раскрываются новые страницы его жизни и деятельности.

В рамках темы “ Армянское воинство в 1914-2007 гг.” (руководитель д. и. н. Климент Арутюнян) издана монография ведущего научного сотрудника института, д. и. н. К. Арутюняна “Армяне в боях за Ленинград”, где на базе архивных документов автор представляет армянских военачальников, солдат, ученых и различных специалистов, которые принимали участие в обороне и освобождение Ленинграда от немецко-фашистских захватчиков.

В рамках темы “Советская Армения, НКАО и армяне в советской цензуре (1923-1988)” (руководитель к. и. н. доцент Карен Хачатрян) издан труд д. и. н. Гранта Абрамяна “Общественно-политическая жизнь арцахских армян и епархия Арцаха (1921-1933 гг.)”, который посвящен теме имевший современное звучание и впервые обсуждается в армянской историографии. На базе богатых архивных материалов и изданных литератур, изложены общественно-политические события в Арцахе и действия Арцахской епархии в 1901-1933 годах.

В рамках темы “наследие Г. Нждега” (руководитель к. и. н. Р. Амбарцумян) издано собрание “Провозглашение независимости Армении и формирование центральных органов власти (май-июль 1918 г.). Сборник документов и материалов” /Составитель, автор предисловия и примечаний Амо Каренович Сукиасян”, где изданные документы и материалы проявляют свет на проблемы связанные с провозглашением республики Армении в мае и июне 1918 г., перемещением в Ереван Национального Совета и правительства, а также на некоторых обстоятельствах образования Совета Армении и правительства. Большая часть документов публикуются впервые.

Директор института,
член-корр. НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь,
к. и. н., доцент

А. Г. Мурадян

Statement about the Main Results of the Scientific and Scientific-organizational activities of the
Institute of History of the National Academy of Sciences of Republic of Armenia in 2009

1. Monologue “The massive annihilation of the Armenians in Kilikia” has been published (on April, 1909) by Hrachik Simonyan, the chief scientific worker of the Historical Institute of National Academy of Sciences of RA, devoted to the incredible massacre of the Armenians occurred in 1909, April. The monologue has been created on the basis of the Armenian regular press, the Armenian National Archives, the Literature and Art Museum after Charents and different funds of Matenadaran Archives, the memorial notes of many witnesses and other various works.

The book masters brilliantly rich and valuable sense of modern articulation.

There has been published the third book of the monologue of Hrachik Simonyan, the chief scientific worker of the Historical Institute of National Academy of Sciences of RA, called “On the ways of Struggle for Freeing”, in which all the events occurred in Armenia in the period of 1907 July-1908 April are illuminated on the level.

There has been published a monography entitled “The Massacres of Armenians in Cilicia in 1909 by the estimation of the French Historiography” by the senior researcher of the Institute of History of NAS of RA, doctor of history sciences, Varujan Poghosyan. The work is dedicated to an unstudied theme in the historiography of the Armenian Genocide and is a critical analysis of the research implemented by the French historiography on the massacres of Cilician Armenians in 1909. The author analyzes the primary sources, published in France in 1909-1918, and historical researches as well as evaluates the contribution of French authors in the field of the study of Armenian massacres of 1909 and discovers and interprets the limitations of their approaches for the first time.

There has been published a monography (in Russian) by the doctor of history sciences Kliment Harutiunyan entitled “The participation of Armenian combatants from the Nagorno Karabakh and the Northern Artsakh in the Great Patriotic War of the Soviet Union” where the participation of the Armenian combatants from the Nagorno Karabakh and the Northern Artsakh in the decisive battles is enlightened in Russian language on the basis of archival documents, literature and periodical publications for the first time. The author presents the adjusted list of the heroes of the Soviet Union from the Artsakh, the full knights with the three steps of the Medal of Glory, marshals, admirals and generals. The feats of the rear workers are also presented in short. The author of the mentioned work has been deserved to the Medal of Movses Khorenatsi by the decree of the President of RA.

The researcher of the Institute, candidate of history sciences Suren Avetisyan has published a monography entitled “The Charitable Activities of the American Committee (Amercom) of the Middle East in Armenia in 1918-1930” where the Amercom’s humane and orphan-care activities are studied

and enlightened on the basis of the newly found archival documents and historical literature on the mentioned problem. The work brings to light the facts of assistance provided by the American Committee of the Middle East for Armenia and Armenian people.

The materials of the 4th Summer School of the CIS on the theme of “History of Everyday life in the Study of History of the CIS” have been also published, which contains 15 articles.

There is published a collection of scientific articles, “Researches on the theme of Armenian Genocide” (also in English and Hungarian languages [Tanulmányok az armény népirtás tŕmakirŕbŕl, Budapest, 2009]), which contains 10 articles

The Institute’s researchers have continued the works on the editing of the academic volumes of “The History of Armenian People” in the fiscal year of 2009. They are also busy in the works for having the two-volume “History of Armenian People” in Russian language version.

2. The activities on the three basic themes, published monographs and tens of scientific articles and publications, financed by the state budget, are among the significant results gained by the Institute in 2009.

There is published a monography by the senior researcher of the Institute, candidate of history sciences Suren Sargsyan, “Armenian Constitutional Ramkavar Party (1908-1921)”, in the frames of “Armenian source study and historiography” (supervisor doctor of history sciences Ashot Melkonyan). This work is dedicated to the history of Armenian Constitutional Ramkavar Party (ACRP). The process of formation of the ACRP, its social roots and famous party figures are revealed and presented on the basis of archival documents and periodical publications as well as of autobiographic and scientific literatures, which in turn are scientifically circulated for the first time. The role and the place of the ACRP in the struggle for the national liberation of Armenian people are also touched up.

The Armenian translation of the work by the Russian historiographer of the 18th century Vasily Bratishev has also been published in the framework of the abovementioned scientific project. It is published in accordance with the manuscripts N 9648 of Matenadaran, which is a notable source from the viewpoint of throwing light on several questions about the life and activities of Nadir Shah.

The book by Mariam Hovsepyan, “The Periodical Press of the ARF Party in Constantinople (1909-1924)”, is published in the frames of the theme of “Armenian Source Study and Historiography”. The work presents the organs of Constantinople periodicals of ARFP and analyses some Armenian key issues of the 20th century.

The collection “The 130th Anniversary of the Armenian Question and the Lessons of History” is published in the frames of the theme of “History of the Armenian National-Liberating Movements

and Socio-Political Thought” (Supervisor Dr. Ashot Melkonyan). The mentioned collection includes materials of the republican scientific conference on the 130th anniversary of internationalizing the Armenian Question, which has been held in the Institute on December 8, 2008.

The Institute has been published the 10th volume of the collection of scientific articles under the title of “Questions of the Armenian History”, which throws light on several questions of the Ancient, Medieval, New and Modern History of Armenian people on the basis of broad source-study work. The papers on the published articles were also read in the 30th jubilee conference of the young researchers of the Institute.

Candidate of history sciences Armen Asryan has published a monography entitled “The life and activities of Aram Manoukyan” where the life and activities of a prominent national-liberating and state figure as well as the founder of the First Republic of Armenia, Aram Manoukyan (1879-1919) is presented through the use of archival, documental, periodical, autobiographical and historical materials and literature.

3. Among the significant results gained by the institute in 2009 are the works on the seven basic themes, monographs, collections and tens of scientific articles financed by the state budget.

The monography of the leading researcher of the institute K. Harutyunyan, “Armenians in the battles for Leningrad” is published in the framework of the theme of “Armenian Host in 1914-2007” (Supervisor Dr. K. Harutyunyan), where Armenian commanders, soldiers, scientists and other professionals, who have taken part in the defence and liberation of Leningrad from the German-fascist invaders, are presented on the basis of archival materials.

The work by Dr. H. Abrahamyan, “The Socio-Political Life of Artsakh Armenians and the Eparchy of Artsakh (1901-1933)” is published in the framework of the theme of “Soviet Armenia, NKAD and Armenians in the Soviet Censorship (1923-1988)” (Supervisor candidate of history sciences, senior lecturer Karen Khachatryan) and dedicated to an actual theme, which is analyzed in the Armenian reality for the first time. The socio-political events of 1901-1933 in Artsakh and the activities of Artsakh Eparchy are presented in this book through the way of using archival materials and published literature.

The historical document’s collection “The Declaration of the Independence of Armenia and the Formation of Central Government Bodies (1918 May-June)/Collection of Documents and Materials”, compiled and with the preface and commentaries by H. K. Sukiasyan, is published in the framework of the theme of “The Ideological Heritage of Garegin Nzhdeh” (Supervisor candidate of history sciences R. Ambartsumyan). The documents and materials, published in the said book, spread light on the circumstances of the declaration of independence in Armenia in May of 1918, as well as on the problems concerning Armenian National Assembly, Armenian Council and the formation of the RA Government,

being moved from Tbilisi to Yerevan. The prevailing part of the documents is published for the first time.

4. Applied workings-out /do not exist/

Director of the Institute of History,
Correspondent Member of NAS RA

A. A. Melkonyan

Scientific Secretary of the Institute of History,
Ph.D, associate professor

A. Gh. Muradyan

Ա. Մելքոնյան, 2009թ. հունվարի 30-փետրվարի 5 Հունաստան՝ Աթենք, Սալոնիկ, Քսանթի քաղաքներում դասախոսություն նվիրված Ջավախքին և Արարատ ֆիլմի ցուցադրում

Ա. Մելքոնյան, 2009թ. փետրվարի 6-9 Ֆրանսիա՝ Փարիզում Հայոց ցեղասպանության ժառանգների իրավունքների պաշտպանության կոմիտեի հերթական նիստ

Լ. Չաքարյան, 2009թ. հունվարի 18-27, Շվեյցարիա, Ժնև- ՄԱԿ-ի CEDAW-ի կոմիտեի 43-րդ սեսիա, ալլընտրանքային զեկույցի համահեղինակ

Ա. Դումիկյան, Հին դարերի պատմության բաժնի ավագ լաբորանտ, 2009 թ. հունվարի 27-ից 31-ը մասնակցել է Ս.Պետերբուրգում Ֆրանկոֆոն համալսարանական գործակալության (Agence Universitaire Francophone) կազմակերպած միջազգային սեմինարին, որի նպատակն էր ծանոթանալ AUF-ի անդամ երկրների համալսարաններում «Ֆրանսիայի քաղաքակրթություն» առարկայի դասավանդման մեթոդներին ու խնդիրներին: Ելնելով ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտում կատարած իր թեմայի շրջանակներից, պատմահամեմատական մոտեցումով ներկայացրել է հայ-ֆրանսիական քաղաքակրթական առնչությունները:

Կլիմենտ Հարությունյան, 2009թ. հունիսի 25-26 Մինսկում Միջազգային գիտագործնական կոնֆերանս նվիրված Բելառուսիայի ազատագրման 65-ամյակին «Պարտիզանական շարժումը Բելառուսում և նրա դերը ֆաշիստական օկուպանտների ջախջախման գործում 1941-1944 թթ.»

Հովհաննես Ալեքսանյան, Հայ գաղթօջախների և սփյուռքի պատմության բաժնի աշխատակից 2009 թ. սեպտեմբերի 2-9, Դրիմ՝ «Հայերն Ուկրաինայում. երեկ, այսօր, վաղը» թեմայով միջազգային երկրորդ գիտաժողով:

